

УДК 808.55:161.263:[792+791]-051

**Цитування:**

Винар О. Б. Іншомовний акцент як засіб створення мовної характерності персонажу. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2021. № 4. С. 196-201.

Vinar O. (2021). Foreign accent as a means of creating the language features of a character. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 4, 196-201 [in Ukrainian].

**Винар Ольга Богданівна,**  
асистент кафедри режисури та  
акторського мистецтва  
Київського національного університету  
культури і мистецтв  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3217-2806>  
vynar2021@gmail.com

## ІНШОМОВНИЙ АКЦЕНТ ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ МОВНОЇ ХАРАКТЕРНОСТІ ПЕРСОНАЖУ

**Мета дослідження** – виявити особливості створення актором мовної характерності з використанням іншомовного акценту в процесі роботи над роллю і встановити залежність уявлень актора про особистісні характеристики персонажа та його соціальний статус від ступеня акцентного забарвлення мовлення. **Методологія дослідження** іншомовного акценту як засобу створення мовної характерності персонажу має комплексний характер. Застосовано метод теоретико-концептуального і теоретико-лінгвістичного аналізу спеціальної літератури з питань акценту, особливостей співставлення інтонаційних систем різних мов; типологічний метод та метод системного аналізу, що посприяли дослідженню акторського інструментарію в процесі роботи над мовною характерністю персонажа та ін. **Наукова новизна.** Досліджено іншомовний акцент в контексті специфіки роботи актора над створенням образу; констатовано, що імітація актором іншомовного акценту передбачає використання спеціальних інструментів фонетичного характеру з доповненням граматичних та/або лексичних чинників з метою посилення ефекту; проаналізовано комплекси артикуляційно-акустичних ознак, властивих українській мові з французьким, англійським, британським, італійським, естонським, єврейським та кавказьким акцентом, а також особливості роботи актора над їх імітацією. **Висновки.** Іншомовний акцент як мовна характеристика персонажа є однією з найважливіших засобів ідентифікації його особистості, оскільки мовленнєві навички людини створюють уявлення про середовище, до якого вона належить, можуть надати інформацію про її походження. У сценічному мовленні іншомовний акцент використовується з метою надання мові персонажа гострої характерності, яскравої образності, а також правдивості і реалістичності його поведінки - акцент є частиною «я» персонажа, звичною формою вираження його думок, що пов'язана з національним та сімейним укладом життя. Іншомовний акцент, так само як і територіальний тип вимови, сприймається глядачем досить стереотипно і є певним індикатором не лише особистісних характеристик персонажу, аде й маркером його соціального положення, а його рівень асоціюється з рівнем освіти, інтелекту, якостями лідера та впевненості у собі. Акторські стратегії розробки іншомовних акцентів у процесі роботи над мовною характерністю персонажа полягають у використанні відповідних відхилень від фонетичних, лексичних та граматичних норм української мови.

**Ключові слова:** сценічне мовлення, іншомовний акцент, актор, художній образ, персонаж, мовна характерність.

*Vinar Olga, Assistant of the Department of Directing and Acting, Kyiv National University of Culture and Arts*

### **Foreign accent as a means of creating the language features of a character**

**The purpose of the article** is to identify the peculiarities of the actor's linguistic characterization using a foreign accent in the process of working on the role and to establish the dependence of the actor's ideas about the character's personal characteristics and social status on the degree of accent color. **The methodology** of researching a foreign accent as a means of creating a linguistic characteristic of a character is complex. The method of theoretical-conceptual and theoretical-linguistic analysis of special literature on accent issues, features of comparison of intonation systems of different languages are applied; typological method and method of system analysis, which contributed to the study of acting tools in the process of working on the linguistic characteristics of the character, etc. **Scientific novelty.** The foreign language accent in the context of the specifics of the actor's work on the creation of the image is studied; it is stated that the actor's imitation of a foreign accent involves the use of special phonetic tools with the addition of grammatical and/or lexical factors in order to enhance the effect; the complexes of articulation-acoustic features inherent in the Ukrainian language with French, English, British, Italian, Estonian, Jewish and Caucasian accents, as

well as the peculiarities of the actor's work on their imitation are analyzed. **Conclusions.** Foreign language accent as a linguistic characteristic of a character is one of the most important means of identifying his personality because a person's speech skills create an idea of the environment to which he belongs, can provide information about his origin. In stage speech, a foreign accent is used to give the character's language a sharp character, vivid imagery, and truthfulness and realism of his behavior - the accent is part of the character's "I", a familiar form of expression related to national and family life. Foreign accent, as well as the territorial type of pronunciation, is perceived by the viewer stereotypically and is an indicator not only of personal characteristics, but also a marker of his social status, and its level is associated with education, intelligence, leadership, and self-confidence. The actor's strategies for developing foreign accents in the process of working on the linguistic characteristics of the character are to use appropriate deviations from the phonetic, lexical, and grammatical norms of the Ukrainian language.

**Keywords:** stage speech, foreign accent, actor, artistic image, character, linguistic characteristic.

Актуальність дослідження. Мовні характеристики є своєрідною «візитною карткою» людини, засобами ідентифікації особистості, які разом із зовнішнім виглядом відіграють значну роль у формуванні первинного соціального портрету. Особливе значення вони відіграють в мистецтві акторського перевтілення, в процесі роботи актора над образом свого персонажу та його органічному втіленні на сценічному майданчику. Безпосередньо іншомовний акцент є засобом соціальної діагностики особистості, відповідно ступінь його вираження в процесі спілкування зазвичай є визначальним фактором формування соціального портрету персонажа. Важливість теоретизації роботи актора над створенням мовної характерності персонажа засобами іншомовного акценту в сучасному вітчизняному науковому вимірі зумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз публікацій засвідчує, що багатоаспектна проблематика сценічної мови не втрачає актуальності і на сучасному етапі розвитку наукової думки лишається в центрі уваги вітчизняних науковців. Серед інших дослідниками активно розглядаються питання сутності сценічного мовлення (Є. Орел та П. Кучин) [6], підвищення мовної компетентності майбутніх акторів (А. Коленко) [3], вивчають сучасний стан та перспективні методи розвитку техніки сценічного мовлення (І. Сорока та К. Голуб) [10], взаємозв'язок між внутрішніми та зовнішніми даними актора (Ю. Раденко) [8], аналізують інтонаційні (А. Овчиннікова) [5], артикуляційні особливості та ін.

Проте специфіка роботи актора з іншомовним акцентом в процесі створення художнього образу лишається недостатньо висвітленою.

Мета дослідження – виявити особливості створення актором мовної характерності з використанням іншомовного акценту в процесі роботи над роллю та встановити залежність

уявлень актора про особистісні характеристики персонажа та його соціальний статус від ступеня акцентного забарвлення його мови.

Виклад основного матеріалу. Голос та мова окрім лінгвістичного спілкування здатні передавати інформацію про територіальну та соціальну приналежність людини, її емоційний стан, ставлення до співрозмовника, висловлення та ситуації в цілому, а також про її фізіологічні, психічні, психологічні та інтелектуальні особливості [7, 12].

Термін «акцент», що визначається як голосове або інтонаційне виділення голосних звуків, слів або фраз у мовному потоці, отримав широке поширення в найрізноманітніших сферах людської діяльності: від лінгвістики до образотворчого мистецтва. В сценічному мовленні термін «акцент», як спосіб вимови, властивий конкретній людині, місцю або нації використовується для означення своєрідної вимови, що властива людині, яка говорить нерідною для неї мовою і виражається в мимовільній заміні звуків чужої мови звуками рідної мови. Зазвичай акцент використовується актором в процесі роботи над образом з метою унаочнення соціальної складової персонажу та/або певних внутрішніх характеристик. Так, наприклад, національний орфоепічний стандарт є показником статусу людини, а його використання доцільне в процесі створення образу громадських або державних діячів, священнослужителів, викладачів університетів, офіцерів вищого рангу та ін.

Акцент дозволяє актору розкрити особистісні характеристики персонажу, наприклад, у випадку використання регіонального акценту створюється образ менш освіченої, розумної та компетентної, проте більш доброзичливої, а у випадку використання стандартного акценту – розумної, авторитетної, стриманої і замкнутої людини.

Аналізуючи акцент як засіб створення мовної характерності персонажу можемо виділити наступні його види:

– регіональний або географічний акцент: ототожнюється з певною місцевістю, в якій проживає персонаж;

– етнолект: свідчить про соціально-економічний статус персонажу, його етнічну приналежність;

– соціальний акцент: свідчить про касту або соціальний клас персонажу;

– іншомовний акцент: свідчить про походження персонажа, їх першу мову – у цьому випадку мова, в якій чується акцент, не є рідною мовою.

Іншомовний акцент належить до групи звукових ознак мовлення (разом із голосом, інтонацією, темпом мовлення, характером, тривалістю та розподілом пауз, характером та ступенем логічного виділення, ступенем фонетичної редукції та діалектом) в структурі мовленнєвого портрету – сукупності ознак мовної особистості, що виражаються мовними засобами, характеризуються віковими, соціальними та етнокультурними ознаками і проявляються в мовленнєвій ситуації [9, 71].

В лінгвістиці виникнення іншомовного акценту пояснюється тим, що для свідомості людини характерно автоматично поділяти «потік іншомовного мовлення на пучки диференційованих ознак, які зіставляються з відповідними фонологічними елементами рідної мови» [1, с. 16], внаслідок чого звуки, наприклад, французької мови у мовленні англійця отримують неправильне звучання, через те, що відкидаються ознаки суттєві для французької мови, але неревалентні з боку фонологічної системи англійської мови і навпаки. Дослідники наголошують, що рідна мова перебирає на себе «функції інтонаційного оформлення іншомовного мовлення» [1, 16] і беззаперечно впливає на нього.

Дослідники визначають іншомовний акцент як «фонетичне явище, що є динамічною системою відхилень від вимовної норми нерідної для мовця мови, яке виникає внаслідок інтерференції навичок звукового оформлення рідної мови, охоплює всі аспекти звукової будови іноземної мови та розпізнається носіями цієї мови» [4, 6]; «характеристики вимови, що виникають в результаті підсвідомого перенесення характеристик фонетичної системи рідної мови в систему іншої мови» [11, 1] і наголошують, що він характеризується здатністю або нездатністю відтворювати певні звуки та їх особливості через те, що вони

відсутні в фонетичному інвентарі рідної мови [12, 43].

Отже іншомовний акцент, який імітує актор у процесі створення художнього образу розглядаємо як лінгвістично безсистемну суміш, засновану на перцептивно яскравих особливостях; відмінну ознаку вимови, що заснована на різниці у фонології або інтонаційних моделях за територіальною або класовою ознакою.

Імітація актором іншомовного акценту передбачає використання спеціальних інструментів фонетичного характеру з доповненням граматичних та/або лексичних чинників з метою посилення ефекту. Дослідники відносять до фонетичного рівня імітації іншомовного акценту: підміну певного звуку у слові іншим та неправильний словесний наголос; до лексичного – використання екзотизмів, варваризмів, інтернаціоналізмів та інших іншомовних слів (наприклад, «оревуар» (фр.), белісімо (іт.), хабібі (араб.), плутання слів шляхом використання паронімів, застосування слів низького регістру або просторіч; до граматичного – неузгодження слів у реченні між собою, наприклад, неузгодження іменника або займенника з дієсловом у числі, роді та часі чи неузгодження іменника з прикметником у відмінку (вважається найбільш природним інструментом імітації мовленнєвих відхилень), а також передача дієслова інфінітивами («я працювати» замість «я працював», «мій машина» замість «мая машина», «ми їхати» замість «ми їдемо» та ін.).

Існує кілька рівнів акценту: яскраво-виражений іншомовний акцент, коли зрозумілими є лише окремі слова; сильний акцент, що ускладнює розуміння і вимагає багаторазового повторення; помірно сильний акцент, мовлення більш-менш зрозуміле; середній рівень акценту, лише окремі помилки ускладнюють розуміння; слабкий акцент, помітний, проте такий, що практично не заважає розумінню; дуже слабкий рівень акценту.

Кожен акцент відрізняється властивими саме йому характерними особливостями, що не залежать від культурного рівня, професії та віку людини. До найбільш поширених іншомовних акцентів, які використовуються в театральних постановках належать французький, англійський, британський, італійський, естонський, єврейський та кавказький акцент.

Французький акцент вирізняється так званим «грасуванням» (увулярне «р»), пом'якшеною вимовою звуку «л», наголосом тільки на останньому складі, чіткій вимові голосних, відсутності перетворення дзвінких приголосних в глухі наприкінці слова та характерною особливістю вимови звуків, ніби із закладеним носом (наприклад, у виставі «Випадок у готелі «Дю-Комерс» Ф. Вебера, режисер І. Кліщевська, Театр «Колесо»).

Імітація італійського акценту передбачає: довгу вимову подвійних приголосних, м'яке та мелодійне мовлення (це пов'язано з тим, що більшість слів в італійській мові закінчуються голосною), чітка вимова всіх звуків зі значним напруженням мовленнєвого апарату.

Щоб імітувати англійський акцент потрібно:

– ставити наголос на таких частинах мови як іменник, займенник, дієслово, прикметник або прислівник і не виділяти наголосом прийменник, сполучник, вигук і слово, що не несе в собі лексичного значення;

– вимовляти глухі приголосні з придихом.

Британський акцент, який апріорі асоціюється з представниками аристократичних сімей і випускниками найпрестижніших вищих навчальних закладів Великобританії (Оксфордського університету, Ітонський коледж) відрізняється розміреним темпом мовлення, чіткою вимовою кожного звуку та підвищенням тону на закінченні фрази

У процесі розробки мовної характерності образу актор може звертатися до різноманітних варіантів імітації іншомовного акценту, зокрема: імітації мови людини протилежної статі, наслідування мовлення малоосвіченої людини, копіювання мовлення конкретної людини (наприклад, у випадку, коли персонаж є відомим суспільно-політичним, громадським діячем або митцем), імітація мовлення людей певної професійної або соціальної приналежності, імітація мовлення різних вікових груп, маскуванню мовленням людей зі специфічним акцентом.

Найчастіше в процесі «маскування» актори звертаються до найбільш характерних іншомовних акцентів: єврейського (одеського), кавказького та естонського.

Варто зауважити, що специфіка «кавказького акценту» полягає в тому, що в реальності такого поняття не існує, оскільки кавказькі мови різноманітні за своїми характеристиками і походженням, а його поява пояснюється тим, що носії інших мов, як

правило, не розрізняють між собою на слух грузинський, вірменський, азербайджанський та інші акценти в мові жителів Кавказу, які поєднуються в певний узагальнений образ. Отже, «кавказький акцент» – це побутове найменування суміші яскравих акцентних особливостей (передусім фонетичних), що властиві мові носіїв різних мов Кавказького та Закавказького регіонів. Відповідно імітований акцент у цьому випадку являє собою лінгвістично безсистемну суміш, що заснована на перцептивно яскравих особливостях російської мови жителів Кавказу.

Для створення «кавказького акценту» необхідно:

– зобразити перебільшене акання (тобто вимовляти звук а замість графом «а» та «о» в усіх передударних складах без винятку);

– практично повністю усунути редукцію голосних та позиційно пом'якшувати парні приголосні;

– не виділяти ударний голосний [2, 165–166].

Джерелами специфіки єврейського акценту – своєрідної вимови окремих звуків та наголосі на них у реченні – є не лише фізичні спадкові задатки мовного апарату, а й спадкові риси психічного складу змішаних в єврействі рас – перші впливають на звуки мови, а другі – на інтонацію (наприклад, пікантний єврейський акцент Н. Сумської в ролі енергійної брокерки Розі Борисівни у виставі «The Best» за п'єсою А. Гейлі, 2020 р.).

Надзвичайно важливим для актора є дотримання відчуття міри та мовної гармонії, зокрема у випадку постановки вистави, в якій більшість персонажів належать до одного етносу. Наприклад, у виставі «Тев'є-Тевель» Г. Горіна за Шолом-Алейхемом в постановці С. Данченка (Київський театр імені Івана Франка, 1989 р.), Б. Ступка розкриває характер свого персонажу – старого, мудрого єврея-селянина Тевеля не стільки завдяки використанню характерного єврейського акценту, скільки завдяки органічному поєднанню вербальних і невербальних засобів виразності.

Естонський акцент вирізняється надмірним розтягуванням голосних, що значно затримує темп мовлення (саме це породжує стереотип про «заторможеність» представників естонської нації).

Для достовірної імітації іншомовного акценту актор повинен напрацювати артикуляційні звички вимови звуків іншої мови з метою оволодіння на сегментному рівні диференційованими ознаками та

дистрибутивними правилами, а також зрозуміти та осмислити особливості реалізації звукової системи на просодичному рівні.

Водночас надзвичайно важливим є трансформація мелодики голосу, оскільки кожній мові відповідає власна мелодія та ритм (наприклад, уривчастий ритм характерний для китайського акценту). У процесі роботи над напрацюванням іншомовного акценту актор має віднайти відповідну інтонацію та наголос, а також посилити частоту акцентування слів.

Відповідно до специфіки театрального мистецтва зазвичай метою використання іншомовного акценту є не точна передача конкретного акценту конкретного регіону, а створення певного стереотипного акценту, яким сигналізує про національність та властиві характеристики носія цього акценту.

Наукова новизна. Досліджено іншомовний акцент в контексті специфіки роботи актора над створенням образу; констатовано, що імітація актором іншомовного акценту передбачає використання спеціальних інструментів фонетичного характеру з доповненням граматичних та/або лексичних чинників з метою посилення ефекту; проаналізовано особливості напрацювання актором навичок мовлення з французьким, англійським, британським, італійським, естонським, єврейським та кавказьким акцентом.

Висновки. Іншомовний акцент як мовна характеристика персонажа є однією з найважливіших засобів ідентифікації його особистості, оскільки мовленнєві навички людини створюють уявлення про середовище, до якого вона належить, можуть надати інформацію про її походження. У сценічному мовленні іншомовний акцент використовується з метою надання мові персонажа гострої характерності, яскравої образності, а також правдивості і реалістичності його поведінки - акцент є частиною «я» персонажа, звичною формою вираження його думок, що пов'язана з національним та сімейним укладом життя. Іншомовний акцент, так само як і територіальний тип вимови, сприймається глядачем досить стереотипно і є певним індикатором не лише особистісних характеристик персонажу, аде й маркером його соціального положення, а його рівень асоціюється з рівнем освіти, інтелекту, якостями лідера та впевненості у собі.

Акторські стратегії розробки іншомовних акцентів у процесі роботи над мовною характерністю персонажа полягають у

використанні відповідних відхилень від фонетичних, лексичних та граматичних норм української мови.

### Література

1. Валігура О. Р. Специфіка вимовного акценту в іншомовному мовленні білінгвів. Збірник матеріалів круглого столу «Сучасні тенденції фонетичних досліджень» (12 травня 2017 р.). С. 14–18.
2. Ильинская И.С., Сидоров В.Н. О сценическом произношении в московских театрах. Вопросы культуры речи. 1955. Вып. 1. С. 143–171.
3. Коленко А. Теоретико-методологічні засади методики викладання предмету «Сценічна мова» в творчих навчальних закладах України та світу. Молодий вчений. 2017. № 11 (51). С. 339–343.
4. Кочубей В. Особливості вимовного акценту в англійському мовленні українців: автор. дис. канд. філ.: 10.02.04 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2011. 21 с.
5. Овчиннікова А. Виразність і логіка мовлення в системі К. С. Станіславського. Правове життя сучасної України : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Гельветика, 2020. Т. 1. С. 52–55.
6. Орел Є. Р., Кучин П. З. Особливості законів сценічної мови (постановка проблеми). Соціально-гуманітарний вісник. 2017. № 17. С. 66–67.
7. Потапова Р. К., Потапов В. В. Язык, речь, личность. Москва.: Языки славянской культуры, 2006. 496 с.
8. Раденко Ю. В. Втілення навичок сценічного мовлення у професійній діяльності молодого актора. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 2018. Вип. 40. С. 409–415.
9. Савельєва І. В., Семенов А. О. Використання окремих елементів мовленнєвого портрету особи в досудовому розслідуванні. Abstracts of VI International Scientific and Practical Conference. Athens, Greece, 2020. pp. 71–74.
10. Сорока І., Голуб К. Специфіка техніки сценічного мовлення в акторському мистецтві початку ХХ І століття. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво. 2020 № 3. С. 210–220. doi:10.31866/2616-759x.3.2.2020.219283.
11. Künzel H. Sprechererkennung, Grundzüge forensischer Sprachverarbeitung. Heidelberg, 1987. 77 p.
12. Rogers H. The Sounds of Language: An Introduction to Phonetics. Harlow: Longmans, 2000. 500 p.

*References*

1. Valigura, O. R. (2017). Specificity of pronunciation accent in foreign language speech of bilinguals. Collection of materials of the round table "Modern trends in phonetic research, pp. 14–18 [in Ukraine].
2. Ilinskaya, I. S., Sidorov, V. N. (1955). On stage pronunciation in Moscow theaters. Questions of the culture of speech, Issue. 1, pp. 143–171
3. Kolenko, A. (2017). Theoretical and methodological principles of teaching the subject "Stage language" in creative schools of Ukraine and the world. A young scientist, no. 11 (51), pp. 339–343 [in Ukraine].
4. Kochubey, V. (2011). Features of pronunciation accent in the English speech of Ukrainians. C.Ed. Kyiv [in Ukraine].
5. Ovchinnikova, A. (2020). Expressiveness and logic of speech in the system of KS Stanislavsky. Legal life of modern Ukraine: in 3 volumes: materials International. scientific-practical conf., pp. 52–55 [in Ukraine].
6. Orel, E. R., Kuchin, P. Z. (2017). Features of the laws of stage language (problem statement). Socio-humanitarian bulletin, no. 17, pp. 66–67 [in Ukrainian].
7. Potapova, R. K., Potapov, V. V. (2006). Language, speech, personality. Moscow: Languages of Slavic culture [in Russian].
8. Radenko, Y. V. (2018). The embodiment of stage speech skills in the professional activities of a young actor. Current issues of history, theory and practice of art culture, Issue 40, pp. 409–415 [in Ukraine].
9. Savelyeva, I. V., Semenog, A. O. (2020). The use of certain elements of the speech portrait of a person in the pre-trial investigation. Abstracts of VI International Scientific and Practical Conference. Athens, Greece, 2020. pp. 71–74 [in Ukraine].
10. Soroka, I., Golub, K. (2020). The specifics of the technique of stage speech in the acting arts of the early twentieth century. Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series: Performing arts, no. 3, pp. 210–220. doi: 10.31866 / 2616-759x.3.2.2020.219283 [in Ukraine].
11. Künzel, H. (1987). Sprechererkennung, Grundzüge forensischer Sprachverarbeitung. Heidelberg [in German].
12. Rogers, H. (2000). The Sounds of Language: An Introduction to Phonetics. Harlow: Longmans [in English].

*Стаття надійшла до редакції 06.10.2021  
Отримано після доопрацювання 20.10.2021  
Прийнято до друку 26.10.2021*